

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Örigenus Tōn Eis Tas Theias Graphas Exēgētikōn Apanta Ta Ellēnisti Heuriskomena

Cui idem præfixit Origeniana, Tripartitum opus, quo Origenis narratur vita,
doctrina excutitur, scripta recensentur

Origenes

Rothomagi, 1668

Sectio quarta, De Origenis Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis

urn:nbn:de:hbz:466:1-25059

desero, etiamsi addere aliqua videor, & explere quae desunt, aut brevare quae longa sunt, furari tamen A
 titulum eius, qui fundamentum operis jecit, & construendi aedificij materiam praebuit, rectum non puto.
 Sit sane in arbitrio legentis cum opus probaverit, operis meritum cui velit adscribere. Deinde in Per-
 oratione verba haec dolose adjecit: *Sunt enim mihi; In his quae scribis, quoniam plurima in eis*
tui operis habentur, da titulum nominis tui, & scribe: Hieronymi, verbi gratia, in Epistolam ad Roma-
nos Explanationum libri. Hinc delusi bardi homines Hieronymi nomine librum praescripse-
 runt. At vel ex eo stoliditas eorum arguitur. Nam si Interpres fuisset Hieronymus, cur vo-
 ces illas, *verbi gratia*, addidisset, quae declarant fictitium esse & ascititium id nomen, non
 legitimum? Subjungit paulo post converturum sese Clementis libros; quod à Rufino fa-
 ctum esse constat, non ab Hieronymo; tum ait: *Satisfaciam sane in eo amicis meis; dabo titulo*
nomen meum, Auctoris nihilominus vocabulo permanente: nam Hieronymi ne putetur, Clemen- B
ter: Hieronymi nempe, cuius nomen adscriptum supra finxit. Eadem versutia usum esse
non semel Rufinum jam supra notavimus. In Prologo Homiliarum in Iosue sententias
*Hieronymi & stilum referre conatus est. In Praefatione ad libros *αὐτῶν ἀρχῶν* nomen suum*
celavit. Ita occultando Origenismo, & traducendo Hieronymo fucum vulgo faciebat.
 Minime itaque assentior Erasmo, mangonij hujus librarios insimulanti, & ad emtores al-
 licendos praetextum ab iis Hieronymi nomen censenti. Praeter contractam illam & trun-
 catam Rufini interpretationem habemus Tomi primi portionem in Apologia Pamphili;
 longe vero ampliolem capite Philocaliae 24. Aliud quoque è Tomo nono fragmentum
 nobis offert caput ejusdem Philocaliae nonum. Exiguam denique particulam ex eodem
 Opere subministrat alio Apologiae loco Pamphilus. Tomum vero, unde translata est, non C
 notavit. Atque haec cum legitimum horum Commentariorum Auctorem Adamantium
 esse clarissime demonstrant; non dubitavit tamen novitius quidam scriptor Heterodoxus
 hos ipsos in suppositivorum Origenis scriptorum seriem conicere; à Gulielmo Perkinso
 delusus, qui eos male quidem à Rufino convertos scripsit, quod verissimum est; Origeni
 vero falso esse tributos neququam cogitavit.

Brevem libri tertij in Epistolam ad Colossenses laciniam, & alias libri in Epistolam ad
 Titum nonnullas Apologetico suo Pamphilus insultit. Hieronymus in Epistola ad Mine-
 rium & Alexandrum fragmentum affert è tertio volumine *Ἐξηγητικῶν* Origenis in pri-
 mam ad Thessalonicenses. Ex Homiliis in Epistolam ad Ebraeos paucula quaedam descri-
 psit Eusebius libr. 6. Histor. cap. 25. Indidem nonnulla affert Pamphilus diversis Apolo- D
 getici sui locis.

Multa praeterea è variis Origenis lucubrationibus fragmenta Catena subministrant; sed
 neque locos unde illa petita sunt indicant; nec certa est Catenarum fides, ut monuimus
 alibi. Quapropter fragmentorum quae ex iis profecta sunt, nullam hic habendam rationem
 duximus. Ex iis autem excerptae sunt multae Origenis in varios Scripturae libros *Ἐξηγήσεις*,
 quae in Vaticanæ Bibliothecae Catalogis commemorantur.

SECTIO QUARTA.

DE ORIGENIS TETRAPLIS, HEXAPLIS, ET OCTAPLIS.

I. Proponitur Epiphaniij sententia de Origenis Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis. II. Af-
 feritur propositus duarum Ebraicarum columnarum in Hexaplis, & Octaplis situs. III. Qua-
 ritur quare in Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis Theodotionem Symmachus praecesserit. IV.
 Investigatur mens Eusebii de Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis. V. Vnum & idem opus
 fuerunt Hexapla, & Octapla. VI. Ex superioribus recentiorum multorum errores arguan-
 tur. VII. Editionem Interpretum Septuaginta, quae in Hexaplis habebatur, asteriscis, obe-
 lis, lemniscis, & hypolemniscis Origenes distinxit. Ei praeterea quae erat in Tetraplis Scho-
 lia adjecit. VIII. Editionem *ἑξή* & Hexaplis intextam emendarunt Eusebius, & Pamphilus,
 & primi seorsum vulgaverunt. Inde triplex illo tempore editio *ἑξή*, Origeniana, Euse-
 biana, & novh. IX. Eadem circiter tempestate novhō resarcit Lucianus, resarcit & Hesy-
 chius. Hinc quintuplex *ἑξή* editio. X. Suas quoque editiones asteriscis, & obelis discrimi-
 narunt Lucianus, & Hesy chius; ut & suam *ἑξή* & interpretationem Hieronymus. Inquina-
 ta sunt & vitiosa hodierna omnes *ἑξή* editiones.

A I. **A** GAMVS jam de Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis, Origenianorum operum omnium nobilissimis & laudatissimis: quorum rationem cum accuratissime Epiphanius tradiderit in libro De ponderibus & mensuris, hujus præcipue vestigia persequi decet. Collegerat jam ante Adamantius Interpretationes Scripturæ à Senioribus Septuaginta, Aquila, Theodotione, & Symmacho elucubratas. Quintam præterea & Sextam Editionem commodum nactus est, quas in angulis quibusdam occultas investigasse ipsum & in lucem edidisse scribit Eusebius. Athanasius vero in Synopsi docet imperante Caracalla, in doliis Hierichunte repertam fuisse Quintam à studioso quodam ex iis qui erant Hierosolymæ; Sextam vero sub Alexandro Mammeæ Nicopoli ad Actium à quodam Origenis discipulo. Idem propemodum habet Epiphanius in libro De ponder. & mens. cap. 18. additque priorem è tenebris fuisse erutam septimo Caracallæ anno. Fallitur Cedrenus, qui utramque Hierichunte inventam fuisse narrat.

Ex iis sex Interpretationibus, & Ebraico exemplari, Tetrapla sua, Hexapla, & Octapla Origenes concinnavit. Ac Tetrapla quidem, quæ Hexaplis tamen tempore posteriora fuerunt, quatuor constabant Editionibus per columnas dispositis, prima Aquila, secunda Symmachi, tertia Septuaginta Senum, & postrema demum Theodotionis. Interpretationem 7th tertio loco posuit, ut ad eam, quam omnium existimabat esse accuratissimam, reliquæ facilius exigi & examinari possent. Hexaplis hæ ipsæ interpretationes quatuor, eodem ordine collocatæ, cum Ebraico exemplari, Ebraicis descripto literis, & eodem Græcis characteribus exarato continebantur. Prior occurrebat columna Ebraica Ebraice depicta; at quæ contextum Ebraicum Græcis exaratum literis exhibebat, interpretationi Aquilæ proxime conjungebatur. Subjuncta autem post sex illas columnas Hierichuntina Editione, quam Quintam appellavit Origenes, & numeri quinarij nota insignivit; & post Hierichuntinam Nicopolitana, quam vocavit Sextam, & ἑκστὴν notavit, Octapla existebant. Hæc fere Epiphanius loco laudato: quæ ut clariora sint, primam Geneleos vocem, prout in Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis disposita fuit, depingemus.

DIAGRAMMA

D TETRAPLORVM, HEXAPLORVM, ET OCTAPLORVM.

Exemplar Ebraicum, Ebraicis literis descriptum.	Exemplar Ebraicum Græcis elementis exaratum.	Aquila	Symmachus	Septuaginta	Theodotion	Quinta Editio Hierichuntina.	Sexta Editio Nicopolitana.
E ⲛⲱⲛⲁⲃⲁ	ⲉⲃⲣⲉⲟⲩⲉ	ⲉⲛ ⲛⲉⲑⲣⲁⲗⲁⲓⲛ	ⲉⲛ ⲁⲓⲅⲏ	ⲉⲛ ⲁⲓⲅⲏ	ⲉⲛ ⲁⲓⲅⲏ	Desideratur.	Desideratur.
		1	2	3	4		
TETRAPLA.							
1	2	3	4	5	6		
HEXAPLA.							
F 1	2	3	4	5	6	7	8
OCTAPLA.							

II. Hæc habet, inquam, Epiphanius in libro De ponder. & mens. cap. 19. præterquam quod spectat ad columnarum Ebraicarum situm: nam ex aliis quibusdam Epiphanius locis existimare possit aliquis contextum Ebraicum Græcis notatum characteribus priore loco fuisse. Hujusmodi ille est ex Har. 64. cap. 3. Ἔθεν τὸ ἀρῶν ἀπὸ ἑπτακλῆς ἐφ' ὅσον πρὸς τὸ ἀγαλῆν ἢ ἐξ ἑπτακλῆς, οὐκ ἄρα, συμμάχου, ἢ πρὸς τὸ ἑβραϊκόντα δύο, ἢ θεοδοτίων, πρὸς τὸ ἑβραϊκὸν ἐκδοτικῶς, μὴ ἀπὸ δέσποτος ἐκ τῆς λέξεως ἑβραϊκῆς, ἢ ἀπὸ ὅμου ἢ σολιαν. ἐκ ἀδελφίου ἢ ἀπὸ κρυφῶν ἀπὸ τῆς λέξεως ἑβραϊκῆς, ἢ ἀπὸ τῆς λέξεως ἑβραϊκῆς, ἢ ἀπὸ τῆς λέξεως ἑβραϊκῆς, ἢ ἀπὸ τῆς λέξεως ἑβραϊκῆς (sic enim lego, non ἑβραϊκῶ) τὸ γράμματι ἰσχυρῶς πάλιν πρὸς τὴν ἀσπίδα. Unde primum studuit in unum

conungere sex interpretationes Aquilæ, Symmachi, Septuaginta doctorum, & Theodotionis; Quintam A etiam & Sextam editionem; cum adjectione vocum singularum Ebraicarum propriis elementis descripturum: ex altera autem parte opposita, utens altera columna depingendo contextum, Ebraicum quidem ditione, Græcum vero literis, alium rursus contextum lucubravit. Hæc ita exponi possent: medium locum tenuisse sex interpretationes Græcas inter Ebraica Ebraice scripta, quæ ad unam sita erant partem; & Ebraica Græce exarata, quæ ad aliam partem grant collocata. Sed hanc expositionem respuunt verba Epiphaniij ejusdem, quæ mox afferemus è libro De ponder. cap. 19. ubi Ebraicum utrumque contextum priore loco notatum fuisse agnoscit. Videtur itaque id sibi potius voluisse Epiphanius, ad unam Ebraicæ columnæ Ebraicis elementis exarata partem notatas fuisse Græcas sex interpretationes; ad alteram vero Græce scriptum contextum Ebraicum. Hoc idem significare dicas ista è libro De Ponder. cap. 7. τὰς B
 ἃς ἐξ ἰσραηλῆας καὶ τὰς ἰβραηϊκῶν ἡσαυτὸ ἰβραηϊκῶς συγγραφοῦν καὶ ῥήμασιν ἰσραηλῆας ἐπὶ σελίδος μὴ συνῆδον
 κῆς, ἀλλὰ σελίδα ἀπὸ τῆς δεξιᾶς δι' ἑλλωτικῶν μὲν γραμμάτων, ἐξ ἑβραϊκῶν δὲ λέξεων, &c. Sex enim interpretationes, & Ebraicam scripturam Ebraicis elementis ac verbis cum in una columna conjunxisset, aliam columnam oppositam, literis quidem Græcis, vocibus autem Ebraicis descriptam adiecit. Quod si sex interpretationes, & Ebraicum exemplar Ebraice scriptum simul conjunxerat; in extrema profecto columna contextum Ebraicum charactere Græco exaratum sequitur fuisse adtextum. Sed præfixa sine dubio fuisse Ebraica Ebraice depicta, tum subnexa eadem Græce exarata, & subjectas deinde sex Interpretationes ex iis manifeste concluditur quæ leguntur apud Hieronymum in Epist. ad Tit. 3. 9. Unde & nobis cura fuit omnes Veteris legis libros, quos vir doctus Adamantius in Hexapla (ita lege, non exempla, ut vulgo) digesserat, de Casatiensi Bibliotheca descriptis ex ipsi authenticis emendare, in quibus & ipsa Hebræa proprijs sunt characteribus verba descripta, & Græcis literis ita ut expressa vicino: Aquila etiam, & Symmachus, LXX quoque, & Theodosio suum ordinem tenent. Columnas omnes pro situs sui ordine recensuit. Apertius etiam Rufinus libr. 6. Eusebianæ histor. cap. 13. Famosissimos illos Codices primis composuit Origenes in quibus per singulas columnulas è regione separatim opus Interpretis unicuiusque descripsit, ita ut primo omnium ipsa Hebræa verba Hebraicis literis poneret; secundo in loco per ordinem Græcis literis è regione Hebræa verba describeret; tertiam Aquila Editionem adjungeret; quartam Symmachi; quintam Septuaginta Interpretum, qua nostra est; sextam Theodotionis collocaret, & propter eiusmodi compositionem exemplaria ipsa nominavit ἑξαπλά. Ex his etiam liquet præfixos Græcis editionibus fuisse Ebraicos contextus, non subnexos; nec præfixum alterum, alterum sub- D
 nexum, ut indicare videntur illæ Epiphaniij voces: ἐκ τῆς δεξιᾶς δι' ἰσραηλῆας. Liqueat hoc quoque ex his ejusdem è libr. De ponder. cap. 19. τὰς τοῦτον, ἐξ ἰσραηλῆας τὰς τῆς ἑβραϊκῆς ἐπιγραφῆς, καὶ ἑβραϊκῶς τὰς δύο ἑβραϊκῆς ἀπογραφὰς καὶ ἰσραηλῆας, καὶ τῆς ἀπὸ δεξιᾶς ἰσραηλῆας, &c. Nonnulli igitur, ut dixi, hos libros legentes & reperientes Ebraicas duas editiones priore loco sitas; post eas vero illam Aquilæ collocatam, &c. Ne quis vero vocem σελίδος pro eo usurpatam putet, quod nos paginam appellamus; nam σελίς columnam quoque significat, adeo ut plures columnas una pagina contineret. Porro ordinem istum quem statuimus luculenter adstruit vetustissimus Codex Barberinus Duodecim Prophetarum, qui ad Osæ 11. 1. breve Hexaplorum specimen ad oram attextum habet, & in sextum Tomum Polyglotorum Bibliorum suo loco retulit V Valtonus. Desiderantur quidem Ebraica Ebraice scripta; priore E
 vero loco sita sunt Ebraica Græcis elementis concepta; proxime subest his Aquila; huic Symmachus; quem excipiunt LXX; ultimam columnam sibi vindicat Theodotion.

III. Disquisitione dignum est, ecquid in Interpretationum dispositione Theodotioni antiquiori Symmachum recentiorem Origenes anteposuerit. Facile hunc nodum solvere se posse putasset Epiphanius, qui Theodotione vetustiore fuisse Symmachum opinatus est libr. De ponder. cap. 16, 17. Itaque collocatos fuisse tres illos respondisset, juxta ordinem suæ ætatis. Ego vero à recepta opinione discedere non possum, quæ priorem ætate ponit Theodotionem quam Symmachum: nam quid opponi potest his Hieronymi Præfat. in Evangel. Non quero quid Aquila, quid Symmachus sapiant, quare Theodotion inter novos & veteres mediis incedat: quibus non temperatum duntaxat interpretandi genus, quod tenuit Theodotion, sed media etiam ejus ætas Aquilam inter & Symmachum significari videtur. Origeni ergo aliud fuisse causæ puto, cur ita interpretationes illas digereret. Ad Ebraica maxime accedebat Aquila, hunc illis ideo proxime adjunxit. Ab iisdem plus reliquis recedebat Symmachus, quippe qui sententiarum fuisset, quam verborum retinentior. Vt ex conflictu Aquilæ & Symmachi, qui abierant in diversa, & extrema fuerant persecuti, veritas eliceretur, optima ratione uterque simul conjunctus est. Subnexi sunt illis deinde Interpretes LXX & Theodotion, qui mediam viam tenebant. Quasi non, inquit Hieronymus Præfat. in Iob. apud Græcos Aquila, Symmachus, & Theodotio, vel verbum è verbo, vel sensum è sensu, vel ex utroque commixtum, & mediæ temperatum genus translationis expresserint. Ordo autem studiorum postulat, ut intricatam quæstionem, & incertam disceptaturi, extremas primuq;

A primum & oppositas exploremus sententias, inde ad temperatas & medias progrediamur. Atque hunc modum servavit Origenes in collocandis interpretationibus.

IV. Nunc ea quam dedimus Terraplorum, Hexaplorum, & Octaplorum descriptio an Eusebij rationibus consentiant, anquiramus. Scribit ille Origenem *ἅπασι τοῖς Ἰουδαίοις* Euseb. lib. 6. tit. 18. cap. 16. *ἔθετο* *ἑξαπλόην* *καὶ* *ὀκταπλόην* *ἐν* *ἑβραϊστῶν* *καὶ* *ἑλληνιστῶν* *γράφοις*, *καὶ* *ἱεροῦ* *ἀποστόλου* *Παύλου* *ἐν* *ἰουδαίοις* *καὶ* *ἐν* *ἑλλήνοις* *ἑξήκοντα* *βιβλία*.

Scripturas primitivas ipsi Ebraeorum literis descriptas, comparasse. Hac aliter intellexit vir doctus, atque ita reddidit: comparasse eum sibi Scripturas, que apud Iudeos prototypis Ebraeorum literis descripte esse feruntur: Prototypis autem Ebraeorum literas, ipsa esse Samaritarum elementa asseruit; velle igitur id sibi Eusebium Samaritanis Scripturae codicibus usum fuisse Origenem, eademque in Hexapla inferuisse. Verum qui propius ad locum hunc Eusebij mentem at-

B *tenderit, plane alium inde sensum extundet. *ἅπασι τοῖς Ἰουδαίοις* *ἔθετο* *ἑξαπλόην* *καὶ* *ὀκταπλόην* *ἐν* *ἑβραϊστῶν* *καὶ* *ἑλληνιστῶν* *γράφοις*, nihil aliud sonat, quam *primigenia Scripturae quae apud Iudeos circumferuntur; non vero, quae apud Iudeos prototypae Scripturae esse feruntur: dixisset quippe, *ἅπασι τοῖς Ἰουδαίοις* *ἑξήκοντα* *βιβλία*. Quod si id sibi voluisset Eusebius, cur eas potius *ἅπασι τοῖς Ἰουδαίοις* *ἑξήκοντα* *βιβλία*, quam apud Graecos, Hellenistas, aliosque dixisset, qui Samaritanas literas antiquiores esse Iudaicis una cum Iudeis fatebantur? Quis putet denique Hexaplis, ad Scripturam illustrationem & publicam utilitatem concinnatis, Samaritarum exemplaria inferuisse Origenem, Iudaica neglexisse; cum angustis finibus coequeretur Samaritica illa gens, latius vero Iudaica pertineret? Quod si quis exemplaria utraque locum sibi in Hexaplis vindicasse diceret, non ergo Hexapla vel Octapla; sed Heptapla, vel Enneapla dicenda erant. Constat certe hoc capite Euse-**

C *bium Ebraica exemplaria Graecis interpretationibus opposuisse, quarum ratione veritatem Ebraicam merito *ἀποστολικῶν* *λεγομένων* appellavit. Profecto Epiphanium, Hieronymum, & Rufinum stupor ingens occupasset, si editiones ac columnas Hexaplorum accurate percontantes, Samariticae pratermississent. Non ergo verum est Samaritani Codicis testimonia, quae occurrunt in scriptis Patrum, ex Origenis Hexaplis fuisse petita; sed certo certius est usos fuisse Patres Graeca interpretatione Samaritani exemplaris. Maneat igitur loco huic Eusebij vulgata sua & recepta sententia. Addit deinde Origenem, praeter editionem Interpretum Septuaginta, Aquilae, Symmachi, & Theodotionis, duas praeterea protulisse in lucem, alteram Nicopoli, alteram in alio quodam loco reperiendam. Tum ait: *ἐν* *7ῳ* *βιβλίῳ* *τῶν* *ἑξήκοντα* *βιβλίων* *τῶν* *ἑβραϊστῶν* *τὸ* *πρῶτον* *ἑστῶσιν* *ἑπτὰ* *ἑκδοαὶ* *καὶ* *ἐν* *ἑβραϊστῶν* *καὶ* *ἐν* *ἑλλήνοις* *ἑξήκοντα* *βιβλία* *καὶ* *ἐν* *ἰουδαίοις* *καὶ* *ἐν* *ἑλλήνοις* *ἑξήκοντα* *βιβλία*.*

D *ἅπασι τοῖς Ἰουδαίοις ἔθετο ἑξαπλόην καὶ ὀκταπλόην ἐν ἑβραϊστῶν καὶ ἑλληνιστῶν γράφοις, καὶ ἱεροῦ ἀποστόλου Παύλου ἐν ἰουδαίοις καὶ ἐν ἑλλήνοις ἑξήκοντα βιβλία.* Haec verba parum haecenus intellecta explanare operapretium est: In Hexaplis quidem Psalmorum, post insignes quatuor Editiones, non Quintam solum, sed & Sextam, & Septimam adiungens interpretationem, in singulas versus columnas descripsit: ut pote quae Hierichunte reperiata sit in dolio temporibus Antonini, cuius fuit Severi filius. *ἑπταμῦθος* locutio est Tacitica, qua res significatur in unum versum collocata a fronte ad tergum. Optime docet Budaeus quid sint *ἑπταμῦθος*, nempe naves ita instructae, ut unica in fronte sit, reliquae pone sequantur in versum porrectae. Ita *ἑπταμῦθος* *ἑκδοαὶ* *καὶ* *ἐν* *ἰουδαίοις* *καὶ* *ἐν* *ἑλλήνοις* *ἑξήκοντα* *βιβλία* milites sunt in unum versum a fronte ad tergum instructi. Hanc locutionem eleganter huc transtulit Eusebius: quoniam enim per longas & angustas columellas digestae erant Editiones in Hex-

E *aplis, propterea *ἑπταμῦθος* esse dixit. Sua quoque vis inest vocabulo *ἑξήκοντα*. *ἑξήκοντα* praeter alias significationes, sonat etiam, *scriptum aliquid ad aliud adhibere, adhibere, ut superius observatum est. Igitur, *ἑπταμῦθος* *ἑξήκοντα* hoc est, in singulas columnas describens ad priores adtexnit. Perperam haec accepit Nicephorus libr. 5. cap. 11. ait enim: *ἑξήκοντα* *βιβλία* *καὶ* *ἐν* *ἰουδαίοις* *καὶ* *ἐν* *ἑλλήνοις* *ἑξήκοντα* *βιβλία*. Nec difficultate caret quod subest apud Eusebium, Origenem ad reliquas interpretationes adiecisse septimam, quod Hierichunte in dolio imperante Caracalla reperiata sit. Idem habet Zonaras. Certum est ex Athanasij & Epiphany auctoritate Quintam Editionem Hierichunte in dolio fuisse reperiata imperante Caracalla. Addit Epiphany una repositos esse libros alios, cum Ebraicos, tum etiam Graecos. Quod si ex his fuisse septimam illam Psalmorum editionem dicamus, ita cum aliis Eusebius conciliabitur. Opinantur quidam Septimam illam Editionem eandem esse ac Lucianeam, hoc argumento, quod Athanasij, sive Synopseos auctor Luciani editionem septimo loco recenscat, & Septimam appellet: sed multum falluntur; nam Luciani editio ipsa fuit *καὶ* *ἐν* *ἰουδαίοις* *καὶ* *ἐν* *ἑλλήνοις* *ἑξήκοντα* *βιβλία*, post Origenis aetatem correctae & emendatae a Luciano, ut tradit Hieronymus initio Epistola ad Suniam & Freteliam. Septimam vero Editionem, quae Hexaplis intertexta est, Hierichunte inventam esse imperante Caracalla Eusebius as-**

F *seruit: quod de *καὶ* *ἐν* *ἰουδαίοις* *καὶ* *ἐν* *ἑλλήνοις* *ἑξήκοντα* *βιβλία* certe dici non potest. Hexapla igitur illa Origenis, sive Octapla, quae in aliis Scripturae libris sex Graecis constabant editionibus, septem in libro Psalmorum continebant. Ita postmodum scribit Eusebius: *ταῦτάς τῃ ἀποστόλου ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ συναγαγῶν, διήλθεν τὸ πᾶν: καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ἀλλήλων ἐκείνη, καὶ ἡ ἑβραϊστῶν σημασίαν, τὰ τῷ λαῷ οὐκ ἔγνωσαν ἑξαπλόην ἐμὴν αὐτῇ ἡρώδη *ἑξήκοντα* *βιβλία*.* Sensus est: *Has omnes cum in unum coniunxisset, & per*
κ κ*

cola distinxisset, & invicem opposuisset, una cum Ebraici contextus adjectione, Hexaplorum nobis exem- A plaria reliquit. Diximus *συμμιαι* id esse, scriptum aliquod ad aliud adycere; inde *συμμιαι*, scri- pti alienum ad aliud adjectio. Itaque *εβραίων συμμιαι*, est Ebraici exemplaris ad reliquas in- terpretationes appositio. Hac præter legitimam sententiam à nonnullis alio detorta sunt.

Post Hexapla, ex quatuor Editionibus, Aquilæ, Symmachi, Septuaginta Interpretum, & Theodotionis simul conjunctis & oppositis, Tetrapla conflavit Adamantius, ut tradit Eusebius, & post illum Zonaras. Nec enim aliud sonant hæc Eusebij verba: *ιδίως ἠ ἀκρίβου, ἡ συμμιαι, ἢ θεοδοτιανῶν ἐκδοσαν ἀμει τῆ ἤψ ἐβδμήκοστα ἐν τοῖς ἑξαπλαῖς ἑνεκταυτοκόμοις*, quam cum post Hexapla, ex his quatuor Editionibus Tetrapla seorsum compegisse; non vero in Tetraplis seorsum digestas, & separatim discretas fuisse singulas interpretationes, ita ut suas singula paginas occuparent: in iisdem enim fuerunt paginis descriptæ omnes B ac invicem oppositæ, sive, ut ait Epiphanius, *συμμιαι*, qui & addit, si Tetraplis Græcis Dipla Ebraea fuissent adjuncta, prodiisse Hexapla; quod fieri certe non potuisset, nisi è re- gionae invicem oppositæ essent in iisdem paginis Tetraplorum Græcicæ editiones, quemadmodum & in Hexaplis.

V. Animadversionem nostram requirit, quod idem ait Eusebius, collectis in unum sex Editionibus Græcis, & adjecto Ebraico contextu Hexapla nobis Origenem reliquisse; Psalmorum vero Hexapla Græcis editionibus septem constituisse. Eusebio consentiunt Scholia Romana in Editionem *ἤψ δ*, in quibus nonnumquam super Psalmos Hexapla ci- tantur, Consentit & Epiphanius Har. 6 4. cap. 3. & post illum Zonaras, qui discrete pronuntiant Hexapla sex Editiones Græcas, cum gemina Ebraici textus descriptione fuisse C complexa. Quæri igitur potest, cur Hexapla dicta sint, quæ octo columnas habuere. Nec enim, puto, cum Erasmo & Magdeburgensibus sentit quilibet *ἑξαπλῶν*, non à numero ἑξ appellationem esse sortita, sed à verbo *ἑξαπλόω*, quod est, *explano*. nam unde factæ dice- rentur voces, *ἑξαπλῶν*, & *ἑξασπλῶν*; Respondent nonnulli Hexapla dicta, non à numero co- lumnarum, sed à numero Interpretationum sex; nulla habita contextus Ebraici ratione, qui inter Interpretationes numerari non debuit. Huic opinioni favere videtur Epiphanius loco mox allato, cum ait: *ἡ ἑξῆς ἤψ ἡ πᾶσας παραλαβὴς ἀπὸ τῶν δὲ ἑξαπλῶν ἠ καὶ τῶν ἑβραίων*

Erasmo. De
dist. &
lib. Orig.
Mag. lib.
Cont. 3. cap.
10.

ἡ δὲ ἑβραίων ἑνεκταυτοκόμοις. Ideo ut Verus omne Testamentum ἢ Hexaplis, & gemino Ebraico contextu fuerit comprehensum: ubi aperte Hexapla Græca à Diplis Ebraicis distinguit. Hexapla ergo, inquit, à sex Interpretationibus fuerunt denominata, quemadmodum Tetrapla à qua- D tuor, ac ideo falli qui Hexaplis vulgatas quatuor editiones Græcas, & exemplaria duo Ebraica assignant. Id si sit, palam sibi repugnaverit Epiphanius libro De ponder. & mensur. cap. 19. qui ita dissert: *ἡ ἑξαπλῶν γὰρ εἰν τὰ ἑβραίων, ὅταν αἱ τὰ ἀκρίβου, & συμμιαι, ἢ ἤψ ἐβδμήκοστα δὲ, ἢ θεοδοτιανῶν ἐπιμνηστικῶν συμμιαι τῶν ἑβραίων ὄσιν. ἤψ πρῶτον ἢ πρῶτον σι δίδωσιν τοῖς διοτῶν ἢ ἑβραίων συμμιαι τῶν ἑβραίων, ἡ ἑξαπλῶν ἠ καὶ ἢ ἢ πρῶτον, ἢ ἢ τῶν ἑβραίων συμμιαι τῶν ἑβραίων, ἀπολοῦσθαι τῶν τῶν ἑβραίων ἠ καὶ ἢ*. Tetrapla enim Græcis constant, cum Aquila, & Symmachi, & Septuaginta Senum, & Theodotionis interpretationes simul conjunctæ sunt: quæ columna quatuor si Ebrai- cis duabus adiciantur, Hexapla dicuntur: quod si Quinta & Sexta interpretatio accesserint, sequitur Oclapla nominentur. Quibus adsonat Rufinus in interpretatione decimi sexti capitis libri sexti Historiæ Eusebij. Alio vero abit Nicetas, & Dipla Ebraica, quoniam idem omnino E continebant, pro una, eaque bipertita columna habita fuisse vult, atque illa cum *ἑξ ο*, Aquila, Symmacho, Theodotione, ac Quinta editione sex columnas constituisse, ac Hexapla inde fuisse appellata.

Nicetas. Thef.
orib. lib. 6.
4. Har. 31.

Has inter oppositas & repugnantes sententias, novam, & nisi me animus fallit, verissi- mam tueor. Falsum est, quod vulgo creditur Quintam, & Sextam Editionem universos Scripturæ libros fuisse complexas. Aliquot duntaxat continebant ex illis, eosque potissi- mum qui versibus constant apud Ebræos. En tibi testem Hieronymum in Epistolam ad Tit. 3. 9. *Vnde & nobis cura fuit omnes Veteris Legis libros, quos vir doctus Adamantius in Hexapla digesserat, de Casariensis Bibliotheca descriptos, ex ipsis authenticis emendare; in quibus & ipsa Ebraea propriis sunt characteribus verba descripta, & Græcis literis tramite expressa vicino. Aquila etiam, & Symmachus, LXX quoque, & Theodosio suum ordinem tenent. Nonnulli vero libri, & maxime hi qui apud Hebræos versu compositi sunt, tres alias Editiones additas habent, quam Quintam & Sextam, & Septimam translationem vocant, auctoritatem sine nominibus Interpretum consecutas.* Itaque in in illa variarum Editionum coagmentatione, aliqui libri quatuor duntaxat constabant edi- tionibus, cum Diplis Ebraicis; atque hi libri erant vere *ἑξαπλόω*. Sex vero habebant edi- tiones Græcas, cum Diplis Ebraicis, alij libri per versum compositi, excepto Psalterio, nempe Proverbia, Ecclesiastes, & Canticum; ac proinde erant *ἑξασπλόω*. At libet Psalmor- um præter geminas Ebraici contextus columnas septem editiones continebat, meritoque librum hunc *ἑξασπλόω* fuisse diceres. Igitur Opus istud Origenis partim erat Hexaplum, partim Oclaplum, partim Enneaplum: sed Septimæ editionis, quæ ad unum pertinebat

A Pſalterium, in tota Bibliorum denominanda mole ratio habita non eſt, ideoque à nemine Enneapla dicta ſunt. Aſſerit etiam Origenes ab interpretationibus Aquilæ & Theodotionis abſuiſſe Threnos Jeremia. Itaque Liber ille fuerit *תענית*, ſed totum corpus Bibliorum propter libri exiguitatem Tetraplum dici non debuit. Quidam Hexapla iſta volumina appellaverunt, fortaſſe etiam Hexapla ab Origene inſcripta ſunt, quod magna illorum pars quatuor editionibus, Aquilæ, Symmachi, *ת* & Theodotionis, ac Diplis præterea Ebraicis eſſet conflata: alij vero cum his voluminibus ſex editiones Græcæ præter Ebraicæ exemplaria ineſſe intelligerent, Octapla vocanda cenſuerunt. Quapropter nemo mirari debet cur Hexaplis ſex editiones Græcæ, & duos contextus Ebraicos fuiſſe intextos dixerint Eusebius, Epiphanius, & Zonaras: intextæ quippe erant editiones illæ ſex in alijs quibus duntaxat libris, non in univerſis; nam quamvis intextæ iidem eſſent in Pſalmis editiones ſeptem, Hexapla tamen Pſalmodum idem dixit Eusebius. Maniſteſtum ergo eſt unum idemque opus fuiſſe Hexapla & Octapla; ſed à diverſis quibus conſtabat partibus diverſas appellationes habuiſſe. Tetrapla autem privatim ſuit ac ſeparatum opus ab Origene poſt Hexapla accuratum, in ſtudioſorum gratiam, quibus tantum abſ re ſua vel otij vel facultatis non erat, ut Hexapla comparare poſſent. Nec quemquam moveat quod ſcribit Hieronymus, *Exceptis Septuaginta Interpretibus, alias quoque editiones in unum congregaſſe* Hieron. De ſcript. Eccl. in Orig. Prefat. Chron. Tom. 2. l. 3. c. 2. Hen. Aug. De ſcript. Eccl. l. 4. c. 23.

C VI. Ex his facile intelligitur quantum ratio Scaligerum fugerit, qui in delineatione Hexaplorum ſeu Octaplorum, quam in Sacras ſuas Exercitationes retulit Heiniſius, utrumque Ebraicum contextum poſt interpretationes Græcæ ſex in ſinem coniecit. Si modo revera Scaligeri fuit hæc delineatio, quod dubium mihi faciunt Scaligeriana nuper edita, in quibus Octaplorum columnas enumerans, prioribus locis Ebraicæ duas recenſet. Nec felicior Heiniſius, cum columnas ibidem Hexaplorum deſcribens, tertiam attribuit Septuaginta Interpretibus, quartam Aquilæ, quintam Theodotioni, & ſextam Symmacho. Neque iis excuſandis ſufficit Nicetæ Acominati auctoritas, qui in ſimili verſatus eſt errore, Nicet. Theoph. orb. ſub lib. 4. Mer. 32. Bar. d. 23.

D in Tetraplis diſpoſitas editiones Græcæ cenſens ac in Hexaplis, & priorem in illis locum *ת* aſſignans, in his tertium. Hos in fraudem videtur illexiſſe Philoponus, qui in libro *על השוואת* loca Sacri Contextus ex his quatuor interpretationibus aſſerens, priore loco *ת* o collocaſt; his ſubiicit Aquilam, huic Theodotionem, illi Symmachum. Nec enim Tetrapla repræſentare Philoponus inſtituit; ſed in interpretationibus diſponendis Interpretum ætatem reſpexit: cum clarum ſit cæteroquin ex Epiphania poſtremam columnam obtinuiſſe Theodotionem tam in Tetraplis quam in Hexaplis, ſecundam Symmachum, atque hos inter medios Septuaginta inceſſiſſe. Epiph. Pont. c. 29.

E Tum enim exiſtunt Græcica Tetrapla, quæ poſt interpretationes Aquilæ, Symmachi, Septuaginta Senum, & Theodotionis in unam fuerint conſiſta. Tum addit, ſi Diplæ Ebraicæ præfigantur, conſiſtari Hexapla. Pro Origenianorum Tetraplorum ſpecimine haberi non poſſe loca illa à Philopono è quatuor Græcis interpretationibus detracta probari quoque poſteſt ex Philaſtrio, qui Har. 137. aſſerit Aquilæ converſiones in medio librorum numquam fuiſſe poſitas, ſed dextra, lævæque aſſignari ſolitas fuiſſe. Aquilæ interpretatio in Tetraplis priore loco ponebatur: qui locus diverſo reſpectu vel dexter erat, vel ſiniſter: legentium reſpectu ſiniſter erat, dexter libri ipſius. Itaque alij dextro loco ſitum eſſe, alij ſiniſtro ſcripſerant. Id cum legiſſet Philaſtrius, exiſtimavit Aquilam in aliquibus Tetraplorum exemplaribus dextrum tenuiſſe locum, in alijs ſiniſtrum; ſed hallucinatus eſt, nam ſemper columna huic deputatus eſt, quæ ad Lectorum lævam collocata erat. Vt ut eſt, certe in medio numquam fuiſſe conſtat: fuiſſet autem, ſi priorem columnam occupaiſſent Septuaginta Interpretes, Aquilæ ſecundam. Refellit etiam ex ſupradictis Salmalius, qui hæc ſcribit in Commentario de Helleniſtica: *ſed nunquam Hieronymus Quintæ & Sextæ editionis meminit, & cum Hexapla vocata, intelligit Tetrapla Græcica, cum Diplis Ebraicis, quæ Hexapla ſciſcebant.* Et mox allatis quibuſdam Hieronymi locis, in quibus Græcæ ſolum quatuor Editiones memorantur, ſubiicit: *Apparet ex his Origenem quatuor tantum editiones in ſe comparaiſſe, & conpoſuiſſe in Tetraplis, quæ cum duobus Ebraicis textibus Hexapla illa Eccleſiæ dedicata contextebant.* Certe in Hieronymi verbis à me ſupra allatis è Commentariis in Epistolam ad Titum, mentio fit Quintæ & Sextæ editionis, & ſepiſſime in Epistola ad Suniam & Fretellam, alijsque locis. Hexapla autem dicta ſunt ea, non quæ Tetrapla ſolum Græcica, cum Diplis Ebraicis, ſed quæ Quintam præterea, & Sextam, ac Septimam editionem, non ubique,

sed in aliquibus solum libris adjunctam haberent. Ait paulo post Salmasius : Sed & veteres A Patres ex quibus composita Catene, ut vocant, in diversos Veteris Testamenti libros leguntur, nunquam citant varietates Translationum & Quinta & Sexta Editione, sed ex quatuor illis tantum quas invicem composuerat Origenes, ex quibus Tetrapla fecerat, & cum gemino Ebraico & Græcâ. Confule Notas Flamini Nobilij, quam sæpe Quinta ac Sextæ editionis variantes Lectiones citent Patres antiqui, deprehendes. Falsum quoque esse apparet, quod jactant recentiores quidam, Origenem nulla unquam Octapla composuisse, sed Hexapla duntaxat & Tetrapla. Octapla certe itidem ut Hexapla composuit Origenes, quoniam idem opus Hexaplum & Octaplum fuisse demonstravimus. Confutatur etiam ex præcedentibus Vsserij Armachani nova opinio, non puram solum & emendatam interpretationem Ψ o, sed $\kappa\omicron\nu\iota\upsilon$ quoque in He-

Bellarmino quoque videtur fuisse persuasum. Deprehenditur quoque multiplex Magdeburgensium hallucinatio in his ipsorum verbis: *Primum versioni LXX. que tam fuisse videtur vniuersissima, adijcit Aquila Pontici, Theodotionis, & Symmachi editiones repertas a se, multo tempore absconditas: aliam quidem Nicopoli in Aethiæ liure; aliam alius in loci, sicut ipse scribit: indicavit Eusebius libr. 6. cap. 17. His postea superaddidit Quintam, Sextam, & Septimam, quas dixerunt Editiones: quarum unam inventam esse indicavit in Hiericho, in dolio, tempore Antonini Caracalle. Nam ut de Symmachi interpretatione fseam, Aquila & Theodotionis editiones ab Origene fuisse repertas probari minime potest; nec ullam ex iis tribus Nicopoli inventam fuisse verum est, sed Sextam. Omnium vero turpissime erravit Sixtus Senensis, qui Tetrapla cum Hexaplis confudit, & permiscuit, Hexapla vero ab Octaplis discrevit, idemque ut faceret Viro cuidam magno persuasit; quique Septimam Editionem nec in Hexaplis, nec in Octaplis umquam fuisse asseveravit; contrarium discretis verbis affirmante Eusebio.*

VII. Aliud præterea diligentia Origenis monumentum Hexapla præferebant. Notaverat ille Senes Septuaginta voces aliquas, quæ in Ebraeo haberentur, interpretando neglexisse, nonnullas autem de suo inseruisse, varique ipsorum circumferri exemplaria inter se diversa, & sive ex supinitate librorum, sive ex Criticorum temeritate vitata: hinc calumnia ansam arripere Iudæos, ejusmodi interpretationem in Christianorum Ecclesiis prælegi solere cauissantes, quæ Ebraicæ veritati in omnibus non consentiret. Consultantur ipsius Tomus in Matthæum decimus quintus, & Epistola ad Africanum, ubi de Exemplarium Ψ o corruptione, & Iudæorum calumniis disserit. His incommodis ut occurreret, interpretationem Septuaginta Senum emendavit ex optimorum exemplarium fide, atque ejus præfertim quod in Serapeo servabatur, quodque ipsum Ψ o $\kappa\omicron\nu\iota\upsilon$ fuisse affirmant Veteres nonnulli. Asteriscos præterea, ubi quid deesset, cum prætermisissis vocibus inseruit; quæ vero illi præter Ebraicorum fidem adjecissent, præfixo obelo signavit: *Quæ signa, inquit Hieronymus, & in Græcorum. Latinorumque poematibus inveniuntur, unde & ab Origene translata sunt. Quæ de lemnisco subjicit Epiphanius, valde corrupta & confusa sunt; unde vix certi quequam possis extunderc. Id sibi tamen videtur velle, lemniscos adscripsisse Origenem, quotiescunque duo plurave paria Interpretum (hos enim in triginta sex paria fuisse discretos, & in omnibus fere consensisse autumat, cum Scripturam sacram in Ægypto interpretarentur) vocem aliquam uterpissent, ab ea diversam (ejusdem licet significationis) qua usi fuissent reliqui Interpretes; (quod ipsum fere habent Hesychius in Psalmum 12. 4. & Isidorus Origin. libr. 1. cap. 20.) hypolemniscos vero adnotasse, si quando vocem hujusmodi par unicum adhibuisset. Quibus significatur Origenem 36 Interpretum exemplaria simul contulisse. Ab Epiphanio dissentit Andreas Masius, & patia illa Interpretum, velut aniles fabulas respuit, tumque appositos putat lemniscum & hypolemniscum, cum varias aliquas lectiones plures paucioresve Codices assererent. Alium notarum illarum usum profert Iohannes Curterius, nec aliud significare lemniscum putat quam verbis consentire Interpretes aliquos, discrepare sensu; hypolemniscum vero, quam sensu eos & verbis dissonare. Sed mihi verisimilior videtur Masij sententia. Asteriscorum illorum, obelorum, lemniscorum, & hypolemniscorum formas notat Epiphanius, & nominum significationes; multumque fallitur, cum vocabulum, $\lambda\epsilon\mu\iota\sigma\kappa\omicron$ derivat à Græco $\lambda\epsilon\mu\iota\sigma\kappa\omicron$, nam Syracusiam esse vocem constat. Reliqua fuscè persequitur Epiphanius in eodem libro: nec docet tamen utrum quæ Hexaplis intexta est interpretatio Ψ o ejusmodi notis fuerit insignis: sed id perspicuum est ex Romanis Scholiis Ψ o in 1. Reg. 14. 4. $\mu\epsilon\lambda\lambda\omicron\tau\omicron\upsilon\ \kappa\omicron\upsilon\lambda\omicron\ \epsilon\upsilon\ \tau\omicron\varsigma\ \epsilon\lambda\epsilon\upsilon\tau\omicron\delta\ \eta\sigma\tau\omicron\epsilon\lambda\omicron\ \delta\epsilon\ \epsilon\upsilon\ \delta\omicron\delta\omicron\tau\omicron\upsilon\ \epsilon\upsilon\ \sigma\epsilon\sigma\tau\omicron\upsilon\ \delta\iota\upsilon\tau\omicron$. Imo, hæc in Hexaplo asterisco notata sunt, ut pote quæ ex Theodotione adjecta sint: & ex istis Hieronymi, quæ repetit Rufinus Inveñ. 2. Sed & Origenes asteriscos fecit, ex translatione Theodotionis assumens, ut componeret volumina quæ appellantur Hexapla. Tum subiungit: *Quia frequenter, si disputatio accidisset, vel immutata esse aliquanta, vel deesse, vel abundare in nostris Scripturis mentiebantur, voluit Origenes nostris ostendere, qualis apud Iudæos Scripturarum lectio teneretur, & in proprijs paginis vel voluminibus editio-**

Sic. libr. 4. & 5. Bibl.

Euseb. libr. 6. Hist. c. 16.

Hieron. ad Sun. & Epiph. De ponder. Ep. mens. c. 17.

Masius Præfat. in Græc. edit. 1676. c. 10. Annot. super Tab. Curter. Præfat. ad Protoc. Comm. in Iosam.

magna diligentia descriptam publicaverunt. Atque ea Editio Palaestina dicta est Summo A scilicet applausu fuit excepta, & in Hierosolyma, aliisque Orientis Ecclesijs decantari coepta, & libratorum saepe eam in publicos usus exscribentium labore disseminata passim ac propagata; cum propter Auctoris famam, & Emendatorum nobilem doctrinam, tum propter operis ipsius dignitatem. Hujus editionis & emendationis luculentum extat monumentum in Codice Renati Marchali, jam saepe laudato; in quo post Ieremiam librum adnotatum est, descriptum eum esse ex Origenis Hexaplis, & emendatum ex Tetraplis manu ipsius exaratis; idque opera Pamphili & Eusebij.

En tibi iam itaque triplex editio Septuaginta Senum; Origeniana haec quae in Hexaplis continebatur; altera privatim edita ab Eusebio & Pamphilo, quae prioris mere germana erat; tertia vetus illa quae Origenis emendationem praecessit, & *novi* seu Vulgata B appellata est, quaeque multiplex & diversa fuit, ut pote varias passa adulterationes. Non alia autem Septuaginta Interpretum editio usurpabatur vulgo ante Origenem, quem quae *novi* dicebatur. Hanc appellationem idcirco consecuta erat, quod nulla per Orientem Scripturae editio frequentiori usu contereretur. Quo factum est, ut editio *novi* non unam aliquam & peculiarem Septuaginta Senum editionem notare deinde ceperit, sed ipsam eorundem Interpretum conversionem generali appellatione significaverit. Rem uno verbo expedio. Vocabulum illud, *novi*, generi & speciei commune fuit, ut aliae pleraque voces: generi, cum qualemcumque *novi* editionem notavit; speciei, cum ei soli addita est, quae ante Origenis emendationem circumferebatur. Speciei tributa est primum, inde ad genus ipsum transtulit. Quamobrem aliquando Hieronymus *novi*, ab Origene scilicet emendatos, a *novi* distinguit; aliquando cum ea permiscet & confundit. Distinguit quidem in Prooemio ad librum 16. Commentar. in Isaiam. *Liquido, inquit, consistentes in Hebraico non haberi, nec esse in LXX Interpretibus, sed in Editione Vulgata, quae Graece novi dicitur, & in toto orbe diversa est. LXX Interpretes signat ab Origene emendatos. Et in Epistola ad Sun. & Fretell. novi autem ista, haec est Communis editio, ipsa est quae & Septuaginta, sed hoc interest inter utramque, quod novi pro locis & temporibus, & pro voluntate Scriptorum veterum corrupta editio est. Ea autem quae habetur in *Novi*, & quam nos verimus, ipsa est quae in eruditiorum libris incorrupta & immaculata Septuaginta Interpretum translatio reservatur. Quidquid ergo ab hac discrepat, nulli dubium est quin ita & ab Hebraeorum auctoritate discordet. Confundit vero *novi* cum Vulgata libr. 9. in Isaiam 30. 20. *Multum, inquit, in hoc loco 70 Editio, Hebraicamque discordat. Primum ego de Vulgata tractabimus. Vulgatam editionem appellat novi, quorum verba profert: profert autem de Hexaplis. Et in Praefat. Comment. in Daniel. Origenes de Theodotionis opere in editione Vulgata asteriscos posuit. Et in Epistola ad Suniam & Fretell. Licet in Septuaginta & in Hexaplis ita repererim. Hoc est in Vulgata, & in illa Hexaplorum. Vulgata speciatim & proprie dicta utebantur Sunia & Fretella, pia & erudita foemina: multum illa a primigenio exemplari deflexerat. Haec rogarunt Hieronymum, ut plurimorum Pfalterij locorum, in quibus Graeca a Latinis dissonabant, legitimam lectionem ex Hebraica veritate sibi traderet. Morem gessit Hieronymus, & prolixam rescripsit Epistolam, ex cujus evolutione discas, quid Vulgatam inter editionem, & illam quae jacebat in Hexaplis, discriminis interfuerit.**

IX. Dum hanc emaculandis Septuaginta Senibus navabant operam Eusebius & Pamphilus; similis cura Hefychium monachum in Aegypto, & Lucianum Antiochiae eodem circiter tempore exercebat. Hi priscam illam Editionem, *novi* dictam, deformem mendis, & sexcentis vitiatis locis mutare in melius aggressi sunt. Adhibitis ergo vetustis Vulgatae hujus interpretationis exemplaribus rem ita gesserunt, ut recusam ab Hefychio editionem Aegyptus amplexa sit: quam vero recoxit Lucianus, ab universis probata & usurpata sit regionibus, quae Constantinopolim & Antiochiam interjaecent; nam Hebraeam etiam veritatem consuluisse fertur, ab eoque emendata Vetus illa Vulgata nomine ipsius affecta est. Hieronymus in Epistol. ad Sun. & Fretell. *in quo breviter illud admonet, ut scitis aliam esse editionem, quam Origenes & Casariensis Eusebius, omnesque Graeciae tractatores novi, id est Communem appellant, atque Vulgatam, & a plerisque nunc novi dicitur; aliam Septuaginta Interpretum, quae & in *Novi* codicibus reperitur, & a nobis in Latinae sermone fideliter versa est, & Hierosolyma, atque in Orientis Ecclesijs decantatur.*

Igitur quintuplex post hanc aetatem Septuaginta Interpretum editio habita est; Vulgata vetus, Origeniana, Eusebiana, illa Luciani, & Quinta demum Hefychij. Sed quoniam ex Hexaplis profecta erat Eusebiana, pro una eademque utraque habita est. Quae vero *novi* exemplaria supererant, in studioforum bibliothecis delitescabant. Atque ita licet quinque revera extarent hoc tempore editiones, trium duntaxat usus erat in Ecclesijs. *Alexandria & Aegyptus, inquit Hieronymus, in Septuaginta suis Hefychium laudat auctorem. Constantinopolis usque Antiochiam Luciani martyris exemplaria probat. Media inter has Provincia Palaestinae codices legunt; quos ab Origene elaboratos Eusebius & Pamphilus vulgaverunt: totusque orbis haec in-*

A *tey se trifaria varietate compugnat.*

X. Ceterum veri mihi videtur simillimum, Lucianum ipsum, & Hefychium cum *novu* emendabant, ut Origenis imitabantur studium, ita emendationis rationem tenuisse, & obelis ac asteriscis *novu* distinguisse, eique Theodotionis laciniis affuisse. Cum enim certum sit Ægyptum ac Syriam Hefychij & Luciani editionibus esse usas; nec minus certum sit quæ iis in regionibus usurpabantur editiones *novu*, obelis fuisse & asteriscis signatas, plane hiuc efficitur Hefychij & Luciani editiones notatas fuisse obelis & asteriscis. Hieronymus in Proœmio Comment. Daniel. *scilicet Origenes de Theodotionis opere in Editione Vulgata asteriscos posuit, docens defuisse quæ addita sunt; & rursus quosdam versus obelis prænotavit, superflua quæque designans.* Cumque omnes Christi Ecclesie, tam Græcorum, quam Latinorum, Syro-
 B *ramque, & Ægyptiorum, hanc sub asteriscis & obelis editionem legant, ignoscant invidi labori meo, qui volui habere nostros, quod Græci in Aquile, & Theodotionis, ac Symmachi editionibus lætitant; & in Epistol. 89. ad Augustinum, cap. 6. Vis amari esse verum Septuaginta Interpretum? non legas ea quæ sub asteriscis sunt, imo, de voluminibus, ut veterum te sanctorem probes: quod si feceris, omnes Ecclesiarum Bibliothecas damnate cogitis; vix enim unus aut alter invenitur liber, qui ista non habeat. Quippe vix ulla reperire erat Hieronymi ætate exemplaria, quæ non vel ab Origene, vel à Luciano, vel ab Hefychio fuissent correctæ. Cum itaque vulgata omnia exemplaria infedissent asteriscis & obelis, nec ulla fere essent in usu, quam quæ tres illi castigatores emendaverant, sequitur ita distinctos fuisse ipsorum Codices. Cujus discriminationis quosdam assignare par est auctores, præterquam Lucianum ipsum, & Hefychium, quod ab Origene
 C primum fuerat inventum imitantes postmodum & excolentes? Quin & ad Editiones quoque Latinas pervenit ejusmodi *scilicet* nam Hieronymus in Epistol. 89. ad Augustinum, cap. 6. Latine suæ *novu* interpretationi asteriscos quoque & obelos sese addidisse testatur.*

Ex his porro Græcis editionibus, vel ea nempe quæ erat in Hexaplis, sive Eusebiana, vel Luciano, vel Hefychiana, hodiernæ nostræ omnes videntur prodisse: hac enim, ut ait Hieronymus, trifaria varietate totus orbis compugnabat; Vulgata vero omnium inquinatissima pene obsoleverat. Cum autem in Veteres illas magnam constet investam esse confusionem ex librorum oscitantia, dum vel obelorum & asteriscorum notationem negligunt, vel eos suis non adscribunt locis, negari non potest impuras esse recentiores Editiones *novu* & vitiatas, ut pote quæ ex antiquis illis prodierunt. Nam etiam si profectæ
 D essent ab Hexaplis, in quibus scribit Hieronymus fuisse *Septuaginta emendata & vera exem-* Hieron. in *pluribus*; additamenta certe Theodotionis, quæ cum reliquo contextu, obliteratis asteriscis, *stat. 38.* ad nos transmissa sunt, editionem adulterant & corrumpunt.

CAPVT TERTIVM.

ORIGENIS SYNTAGMATA.

Capitis tertij partitio.

GEMINA sectione absolvitur istud caput: Priore singula Origenis Syntagmata, quorum memoria superest, enumerantur: altera agitur de Origenis Syntagmatis quæ extant, deque vetustis libri *novu* interpretationibus.

SECTIO PRIMA.

SINGVLA ORIGENIS SYNTAGMATA, QUORVM MEMORIA SUPEREST, ENVMERANTVR.

I. Recensentur Origenis Syntagmata ab Eusebio commemorata. II. Ex his aliqua expenduntur accuratius; ac primum libri De resurrectione, III. *spontaneis*, IV. De martyrio, V. Dialogi, VI. Epistole, VII. Interpretatio Sbraicorum nominum Novi Testamenti, VIII. Liber De oratione, IX. Disputationes adversus Hereticos, in hisque *Parvus* Labyrinthus. X. Quæritur quid sint Origenis Monibilia, & quid ipsius pro se Apologia à Vincentio Bellovacensi commemorata. XI. Philocaliam quoque in Origenianorum operum censu ponimus.